

točen: sam sem videl, kako je požrešna jadranska (bežmek) riba goltala tudi še — v ladji, izven vode in na ribičevem pladnju. Napake pa so tudi pri tehtnejših ugotovitvah. Gotovo Bačarju ni mogoče zelo zameriti, ako ponavlja trditev nekaterih avtorjev, da služi tako zvani Webrov aparat (to je vrsta koščic in kit, ki n. pr. pri krapu spajajo vzdušni mehur z labirintom) predvsem sluhu. Proti temu sicer govori mnogokaj; tako prav tiste ribe, ki proizvajajo najglasnejše tone, ki »bobnajo«, nimajo Webrovega aparata, dokazano je tudi, da ribe brez »aparata« tudi slišijo, čeprav slabše itd. Vprašanje pa tudi za tehtne strokovnjake ni docela rešeno. Da ribe ne slišijo s tem organom, misli n. pr. N. S. Hranilov, najbolj temeljit anatom W. aparata, pri nas pa dr. V. Mršič, zelo temeljit anatom in ribič, čigar razprave so dosegljive v Zagrebu, posebno še popularna, nemško pisana: »Bau und Lebensäusserungen des Fischkörpers«. (Časopis: Der Sportfischer. 1933—1935). Rusko razpravo Hranilova ima univerza v Ljubljani (zool. institut).

Zelo hudo pa je, če Bačar ponavlja mnenje, da se riba v vodi dviga in spušča tako, da nekoliko razširja ali stiska mehur. (Str. 171.) To mnenje (ki ga najdemo sicer tudi še v srednješolskem učbeniku zoologije) je danes zastarelo. Že pred precejšnjim časom je dokazal Francoz Moreau, da riba ne more razširjati ali stisniti mehurja in si tako pomagati pri plavanju. Riba je pri tem pasivna, lahko pa vsebino svojega mehurja le polagoma poveča ali — če ima oddušek — hitro zmanjša. Zadevne poskuse sem deloma sam videl pri prof. dr. Seliškarju na fiziološkem inštitutu univ. v Ljubljani, in tja, do Zaloške ceste, bi se bil moral tudi potruditi Rafael Bačar, da bi dobil referat S. Baglionija o Moreauju (ki so se mu pridružili tudi drugi avtorji (n. pr. Hall). Temeljna razprava ima naslov: S. Baglioni: Zur Physiologie der Schwimmblase der Fische. (Zeitschrift f. allg. Physiologie. 8. Bd. 1908.)

Naj bo dovolj. Lahko se tolažimo z mislijo, da so naše razmere težke in da je popularno naravoslovje tudi skoraj povsod drugje v Evropi v zastoju. Zanimivo bi bilo, če bi mogli za to zastajanje poleg materialnih razlogov krize in znižanja življenjskega standarda najti tudi psihološke. Mogoče je imelo naravoslovje v 17. in 18. stoletju iste duševne korenine, kakor racionalizem, ki se je veselil lastnega razsojanja in opazovanja, kar ga je privedlo daleč od avtoritet srednjega veka. Tak je bil duh prosvetljenstva, ki je končno našel svoj izraz v francoski revoluciji. Zato je vsaj zanimivo naključje, da je bil Brehmov prednik Buffon tudi predstavnik nauka o razvoju živih bitij. Duh »prosvetljene« dobe, ki je uživala v geometrični eksaktnosti, in duh humanizma je živel tudi še skozi romantiko. Kakor v Buffonu, tako je bil živ v Brehmu in tudi v našem Erjavcu. Mogoče je, da bi zanimanje za naravoslovje tudi pri nas spet oživel. To bo mogoče samo na širši in eksaktnější podlagi. Ne moremo si misliti, da bi oživel v današnjih časih krize in obupne duševne neorientiranosti.

Branko Rudolf

ČESKÁ A SLOVENSKÁ LITERATURA, DIVADLO, JAZYKOZPYT A NÁRODOPIS V JUGOSLAVII. BIBLIOGRAFIE OD R. 1800 do 1935. KNIHY A ČASOPISY. SESTAVIL DR. OTON BERKOPEC. PRAHA 1940. NAKLADEM SLOVANSKÉHO ÚSTAVU. — V času, ko so domalega pretrgani tradicionalni stiki med slovanskim jugom in Čehi, je izšla v Pragi prva knjiga najvažnejšega materiala za njihovo 135 letno zgodovino: bibliografsko delo našega rojaka dr. Otona Berkopca. Pisec je začel zbirati material za knjigo, ki je sedaj pred nami, v letu, ko je bilo v polnem razmahu delo za medsebojno zblíževanje v smislu starega Kollárjevega programa in sodobnih, znanstveno utemeljenih smernic. Škoda je, da ga ni mogel zaključiti z letom 1938., ki je postalo mejno leto češke zgodovine

in ki bo tudi v zgodovini naših stikov važen datum. Sicer pa je avtorju za tako nadaljevanje bibliografije nedostajalo tehničnih pogojev, saj bi bil moral — prav kakor za vsa prejšnja leta — zbirati gradivo predvsem v knjižnicah Jugoslavije. Tako je v tem hipu še v »temi bogov« vprašanje, kdaj bo mogoče izpopolniti to delo za tri nadaljnja leta, ki zaključujejo doseganje razdobje. Z druge strani ostaja še težje vprašanje, kdaj pride na vrsto poleg že pripravljene bibliografije drugih panog najobsežnejša in za zgodovino naših kulturnih stikov nič manj važna bibliografija bohemíc v dnevnem in tedenskem tisku. Kajti slavistični raziskovalec, zlasti še zgodovinar poizkusov duhovne vzajemnosti med Čehi in Jugoslovani, ki naj bi uresničila del starega slovanskega programa, ne bo mogel upoštevati samo gradiva v knjigah in časopisih, marveč bo moral zasledovati razvoj teh prizadevanj tudi v dnevnikih.

Tako pomeni delo dr. Otona Berkopca samo začetek, ki mu v tem temnem trenutku ne vidimo konca niti za določeno razdobje. Prav tako bo treba še dolgo čakati bibliografije jugoslavíc v čeških in slovaških knjigah, časopisih in časnikih. Vzlic temu smo lahko zadovoljni, da je bil storjen prvi veliki in daljnosežni korak k sistematičnemu raziskavanju duhovnih stikov med našimi sorodnimi narodi. Zanj si je pridobil dr. Oton Berkopec nespornih zaslug. Njegova bibliografija je vesten obračun s preteklostjo in trajen literarni spomenik prizadevanjem, ki niso in ne morejo biti pokopana.

V predgovoru je mladi bibliograf označil metodo svojega dela in dostavil nekatere opazke o skoraj že neizogibnih težkočah, ki so ga pri delu ovirale. Čeprav je pregledal 207 slovenskih in 398 hrvatskih in srbskih časopisov in drugih periodičnih izdaj, je vendar ostalo marsikaj nepregledano, to pa iz preprostega vzroka, ker vse jugoslovanske knjižnice ne zmorejo popolnoma kompletne zbirke vseh srbskih, hrvatskih in slovenskih periodik. Avtorju radi verjamemo, da se je bil moral pred takimi ovirami odpovedati popolni kompletnosti svoje bibliografije. Toda pregled časopisov nam kaže, da ni izpuščen noben pomembnejši časopis; potemtakem je bil raziskan ves glavni tok, to pa, kar je morda ostalo tu in tam ob strani, ne more biti ne toliko važno in ne toliko zanimivo, da bi smelo zadrževati izdajo trudoma zbranega dela.

Med očitnimi rezultati svojih bibliografskih raziskavanj navaža dr. Berkopec dejstvo, da so bila pozabljena ali vsaj malo znana imena, ki imajo za seboj dovršen del zaslug za spoznavanje češke in slovaške literature v Jugoslaviji. Nadalje je značilno, da so jugoslovanski časopisi posvečali pred svetovno vojno večjo pozornost češki in slovaški kulturi, kakor v povojnem razdobju. Pisec ne razlaga tega pojava; morda je umljivejši, če uvažujemo, v koliki meri so se zlasti slovenskim revijam razširila obzorja in koliko novega je prinesla usmerjenost v zahodne kulture, ki smo jih prej spoznavali dokaj sporadično in po ovinkih skozi nemško književnost. Še močnejši je bil val okcidentalizma v češki kulturi. Bil je pri nas, prav kakor na slovanskem severu, posledica strukturalnih izprememb in šele danes začenjamo bolj kritično presojati resnično vrednost njegovega donosa.

Dr. Berkopec pa ugotavlja napredek v izbiri prevodov iz češke in slovaške književnosti. Predvojni prevodi so se redko izbirali zgolj po literarni vrednosti. Po vojni se je v tem pogledu močno dvignila raven in izbira prevodov tudi ne zaostaja za tokom časa. Če pa prevajalci niso opazili še znatnega števila znanih sodobnih pesnikov in pisateljev, ni krivda v njihovi pomanjkljivi razgledanosti, marveč v splošnih razmerah, ki vladajo v prevodni književnosti in na knjižnem trgu vseh treh narodno-kulturnih središč Jugoslavije.

Bibliografsko delo dr. Otona Berkopca je sestavljeno takole: V prvem delu so navedeni v knjigah izišli slovenski, hrvaški in srbski spisi o Čehih in Slovakah. V drugem delu se vrste prevodi v slovenščino in sicer posebej knjižne izdaje in posebej prevodi v časopisih. V tretjem delu so navedeni v isti obliki prevodi v srbsko-hrvaški jezik. Četrty del je odmerjen člankom in sicer ločeno slovenskim in srbskohrvaškim. Posebno zanimiv je peti del, ki našteva češke in slovaške motive najprej v slovenski, nato pa v srbski in hrvaški literaturi. V šestem delu so navedeni izvirni češki in slovaški teksti v slovenskem, hrvaškem in srbskem tisku. Bibliografijo zaključujeta seznam pregledanih časopisov in knjižnih zbirk za vse tri jugoslovanske književnosti in osebni register.

Registriranje bibliografskega materiala je izvedeno po mednarodnih pravilih. Pri zapisovanju člankov v časopisih je sestavljalec označeval za gesla imena čeških in slovaških oseb, ki jih članki obravnavajo, ne pa imena njih avtorjev; v posebnem pododdelku je nato navedel v abecedni vrsti piscev članke splošnega značaja, ki se ne tičejo posameznih oseb. V nadaljnjem pododdelku je navedel anonimne članke in zapiske o čeških pojavih.

Posebno težko je bilo dognati, kdo se skriva za nekaterimi neznanimi šiframi in psevdonimi, ali izslediti prevajalce leposlovnih spisov, ki so izšli anonimno. Spričo nedostajanja slehernih pripomočkov (ne Slovenci, ne Hrvati in Srbi nima mo slovarja psevdonimov) je s poizvedovanji marsikaj dognal, zlasti glede prevodov novejšega časa. Tudi v tem pogledu delo seveda ne more biti popolno in avtor poziva čitatelje, da pošljejo svoje izpopolnitve Slovanskemu institutu v Pragi.

Prav po tej poti bo mogoče izpopolniti še nekatere vrzeli. Mogel jih bo opaziti samo čitatelj, ki ima sam bibliografski pregled tega ali onega področja. Po vsej obsežni knjigi pa bi mogel kritično paberkovati samo oni, ki bi sam prehodil pota, po katerih je prišel dr. Berkopec do gradiva. Sám sem opazil zgolj nekatere malenkosti. Tako na str. VIII. omenjeni goriški založnik ni Fran, marveč Andrej Gabršček. V bibliografiji čeških in slovaških motivov v slovenski literaturi je sestavljalec prezrl praške (češke) motive v novelah Josipa Stareta, objavljenih v LZ. Tako na pr. povesti »Vinko« (1884), »Prvi sneg« (1886) in »Na oknu« (1887). Vse tri povesti segajo tudi v češko življenje in so posebno zanimive kot intimnejši dokumenti slovensko-čeških družabnih stikov.

Take in podobne kompletacije so pri bibliografijah te vrste vedno mogoče in niti malo ne zmanjšujejo pomena dela, s katerim je dr. Oton Berkopec prispeval v slavistično literaturo priročnik trajne vrednosti. Praktični delavci in kronistični paberkovalci na slavističnih razorih mu lahko izrečemo samo priznanje in čestitke. Pri tem pa mislimo zlasti na dve reči: Predvsem na važnost bibliografije sploh in posebej še v slovanskih stikih. Prav s te strani doslej skoraj ni bilo pregleda, kaj so storile generacije pred nami. Če bi bili časi prijaznejši, bi želeli Slovanskemu institutu, da bi svoje »Prameny k dějinám vzájemných styků slovanských« izpopolnjeval prav v tej smeri. Z druge strani mislimo z melanholijo na tiste številne, v mnogih primerih že pozabljene kulturne delavce, ki so doprinašali v idealno konstrukcijo po Kollárjevem tlorisu vsak po svojih močeh kakšne kamne; šele bibliograf je sedaj znova odkril njihovo delo in opozoril nanj bodočega zgodovinarja našega vzajemnostnega prizadevanja. Za delom te vrste ostajajo največkrat negloboke sledi, ki le prehitro utonejo v pozabljenju, zlasti če je bil trud zaupan časopisom in časnikom. Včasih se pokaže, da je bilo marsikaj zgolj Sisifovo delo. Končni račun — in še vedno je prezgodaj, da bi postavili zadnjo črto — šele pokaže, kakšen je kolektivni rezultat dela nešteti

oseb, ki so si skozi več generacij podajale roke k skupnemu delu. Naj ne bo nikdar trajno pretrgana veriga tega sodelovanja, čigar sadove nam je dr. Oton Berkopec pokazal vsaj na nekaterih področjih za 135 let nazaj! B. Borko

JOŽE KASTELIC: PRVE PODOBE. — Kastelic se je s svojimi stihii že precej let oglašal v naših revijah, med pomembnejšimi sprva predvsem v »Domu in svetu«, kasneje tudi drugod. Ti njegovi ne prepogosti nastopi niso nikoli učinkovali presenetljivo ali celó vsiljivo, pesnik je rasel polagoma in sam zase, odmaknjen od bojev in razprtij v naši literarni srenji. V tej samoti se je Kastelčeva pesniška fiziognomija dokaj pozno, brez prehudih motenj, pa tudi brez kakih viharjih preobratov in vidnih razvojnih skokov izoblikovala do stopnje, ki jo kaže pričujoča zbirka.

Kastelic ni kdove kako izrazita in tudi ne pretirano samonikla pesniška osebnost. Njegova lirika se večinoma giblje po že izhojenih oblikovnih, vsebinskih in idejnih poteh; najsi ji sicer ni mogoče odreči osebne barvitosti, ni glede izvirnosti svoje tematike in pesniških izraznih sredstev obogatila naše novejšo poezijo z bistveno važnimi prispevki. Kastelic je zrasel iz duhovnega in umetniškega območja našega povojnega ekspresionizma, posebe naše religiozno usmerjene lirike. A čeprav se tudi v tej smeri ni posebno eksponiral, saj mu je sploh neljuba sleherna preveč drzna in preodločna kretnja ter je vsestranska umirjenost ena najznačilnejših potez njegovega pesniškega značaja, dasi potemtakem o Kastelicu ni mogoče govoriti kot o tipičnem ekspresionistu, je njegova knjiga vendarle eden poznih odmevov, je nemara celó eden zapoznelih, četudi relativno eden najsprejemljivejših potomcev te literarne smeri. Ta zbirka, ki daje pregled čez dosedanje Kastelčevo pesniško delo od zgodnjih, mladostnih pa vse do najnovejših dni, verjetno tudi nakazuje meje umetniških možnosti, ki jih je pesnik s svojo zmogljivostjo mogel doseči kot dedič in sopotnik pravkar omenjene pesniške šole. V tem smislu so »Prve podobe« v večji meri, kakor to po navadi velja za knjižne prvence mladih pesnikov, tudi nekakšen zaključek in obračun Kastelčevega dosedanjega ustvarjanja in razvoja.

Vsebinski repertoar Kastelčeve pesmi ni zelo širok in pester. Njegova lirika je izrazito subjektivistična, poglavitni vprašanja, ob katerih se oplaja, sta eros in pesnikov odnos do sveta in življenja, ki pa nastopa v njegovi pesmi vedno v nekam abstraktni podobi, v kateri se nikdar ne pojavita ne dejanska sodobnost ne pozemsko človeštvo s svojimi problemi; sledovi naše nekdanje religiozne poezije so zlasti vidni prav na tem poslednjem področju pesnikovega ustvarjanja. Tako razpada zbirka na tri dele, katerih prvi in drugi ustrezata pravkar nakazani vsebinski razdelitvi Kastelčeve lirike, medtem ko je tretji, ki kaže menda pesnikovo najnovejšo žetev, z vsebinske in oblikovne plati celota zase. Kastelčevo doživljanje ljubezni, kakor ga razodeva v prvem delu zbrana ljubezenska lirika, ni preveč prvobitno, je bolj sanjavo ko strastno, pogostoma mu daje razpoloženski okvir priroda, ob koncu se oglasi v njem tudi temačna melodija smrti. Drugi del zbirke obsega pesmi s splošnimi motivi, ki razkrivajo pesnikovo razmerje do prirode, do doma in matere, do domovine (»Očitanje«) in lastnega življenja, religiozni poudarki se nekajkrat pojavijo. Tretji del knjige predstavlja ciklus sonetov, v katerem se ljubezenski motiv na svojevrsten način druži s pesnikovo slutnjo konca in propada, ki je nekak refren celotne zbirke.

Kakor je ta knjiga vseskozi enotna po pesnikovem življenjskem razpoloženju, ki se zelo malo spreminja in so mu tuji nagli, burni preobrati, tako je po drugi